

Γ. Ρίτσος, Αυτόπτης μάρτυρας

- Το ποίημα, γραμμένο σε α' ενικό πρόσωπο, έχει τη μορφή αφηγηματικού εξομολογητικού μονόλογου και είναι σαφώς αλληγορικό. Αναφέρεται στην επιβολή της δικτατορίας το 1967 και την παθητική στάση των Ελλήνων. Το ποίημα εντάσσεται στην ποιητική συλλογή «Γραφή τυφλού». Πρόκειται για αλληγορική τύφλωση που αφορά τη στέρηση των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων του πολίτη σε ανελεύθερο καθεστώς.

- Ο τίτλος της ποιητικής συλλογής έρχεται σε αντίθεση με τον τίτλο του ποιήματος «Αυτόπτης μάρτυρας», στον οποίο πρωταρχικό ρόλο παίζει η όραση. Ο αλληγορικά τυφλός συμβαδίζει με την ιδιότητα του αυτόπτη μάρτυρα, αφού η παθητική στάση που τηρεί σε συνδυασμό με τον περιορισμό των ελευθεριών που επιβάλλει το καθεστώς, διαμορφώνουν τη στάση του σε ολόκληρο το ποίημα.

- Στους πέντε πρώτους στίχους του ποιήματος περιγράφεται η κατάλυση της νόμιμης εξουσίας από τη στρατιωτική χούντα το 1967. Παραβιάζεται η 'απέναντι πόρτα', δηλαδή η νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση και το δημοκρατικό πολίτευμα, ενώ ο αφηγητής παρατηρεί κρυφά 'πίσω από τις γρίλιες'. Η εικόνα θυμίζει τη νύχτα της 21^{ης} Απριλίου 1967, όταν πολλοί Αθηναίοι ξύπνησαν από το θόρυβο των αρμάτων που διέσχιζαν τους δρόμους της πόλης. Η στάση του ποιητή είναι παθητική, αδρανής.

- Το φεγγάρι, το σύμβολο της αλήθειας, φωτίζει τα γεγονότα και μεγιστοποιεί την ατομική ευθύνη του κάθε Έλληνα πολίτη για την απρόσκοπτη επιβολή της δικτατορίας.

- Τα 'στολίδια του γύψου στον απέναντι τοίχο' συνειρμικά παραπέμπουν στην προπαγάνδα του δικτατορικού καθεστώτος. Οι επρόσωποί του παρομοίαζαν την Ελλάδα με τραυματία που 'πρέπει να μείνει στο γύψο' (να στερηθεί δηλαδή τις δημοκρατικές ελευθερίες). Και απέναντι στην προπαγάνδα το ποιητικό υποκείμενο παραμένει αδρανές και μετατοπίζει τις ευθύνες του στους άλλους. Αλλά ο φόβος και η παθητικότητα χαρακτηρίζει όλους τους πολίτες, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.

- Το ποιητικό υποκείμενο απομακρύνεται από το παράθυρο για να μην βλέπει την κατάλυση της δημοκρατίας και για να λυτρωθεί από την πραγματικότητα που δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει καταφεύγει στον ύπνο, στην κατάσταση, δηλαδή, της πλήρους απώλειας και διαφυγής από την πραγματικότητα. Ακόμη, όμως, και σ' αυτή την κατάσταση, το φεγγάρι, που συμβολίζει την αλήθεια κι αποτρέπει τη λήθη, βασανίζει τον ποιητή και του προκαλεί 'πονοκέφαλο'.

- Το ποιητικό υποκείμενο αποκοιμιέται 'δίπλα στο μελανωμένο χέρι του παιδιού που δεν προβιβάστηκε', όπως και ο ίδιος δεν ανυψώθηκε από το επίπεδο του ατομικισμού σ' εκείνο της συλλογικότητας.

- Στους τέσσερις τελευταίους στίχους του ποιήματος ο θεατρικός χαρακτήρας είναι έντονος. Ο ποιητής αναφέρεται στις προσπάθειες του απριλιανού καθεστώτος να διαφθείρουν τις συνειδήσεις των πολιτών, ώστε ν' αποδεχτούν την κατάσταση. Η αναφορά γίνεται σε πραγματικά γεγονότα: η απριλιανή χούντα, για ν' αποκτήσει λαϊκό έρεισμα, χάρισε τα αγροτικά χρέη, έδωσε αυξήσεις, διοργάνωσε εντυπωσιακές τελετές,

δωροδόκησε ξένους αθλητικούς συλλόγους για να εξασφαλίσει επιτυχίες στο ποδόσφαιρο και το μπάσκετ.

- Στο τέλος του ποιήματος ο εξαγορασμένος πολίτης εγκαταλείπεται και οι δύο εισβολείς φεύγουν ξαφνικά κι αυθαίρετα, όπως ήρθαν. Ο ποιητής εδώ μιλά προφητικά για το επικείμενο τέλος της δικτατορίας (το ποίημα γράφτηκε το 1972, δύο χρόνια πριν από το τέλος της δικτατορίας).

- Τεχνική: το ποίημα ακολουθεί την αφηγηματική τεχνική της πεζογραφίας. Η έκφραση είναι πεζολογική, επιγραμματική και πυκνή. Ο χρόνος είναι ευθύγραμμος χωρίς αναδρομικές ή προδρομικές αφηγήσεις.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της τεχνικής, που συμβάλλουν στη δημιουργία της αινιγματικότητας που το διακρίνει, είναι και η σύμφυση ανάμεσα στην πραγματικότητα και το όνειρο, η εναλλαγή του πραγματικού / εμπειρικού με το φανταστικό / επινοημένο, όπως και η συνεχής μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το κεντρικό γεγονός σε ασήμαντες λεπτομέρειες. Έτσι συγχωνεύεται στο ποίημα μια αντικειμενική κατάσταση (δικτατορία) με μια ατομική εμπειρία (νυχτερινό συμβάν), η οποία και αποκτά αλληγορικό χαρακτήρα.

Στο ποίημα, επίσης, διακρίνουμε την παρουσία του υπερρεαλιστικού στοιχείου - που διακόπτει την εσωτερική του συνέπεια και καθιστά δυσδιάκριτη τη συνεκτικότητά του - και τη χρήση συμβόλων.

- Γλώσσα - Ύφος: η γλώσσα του ποιήματος είναι καθαρή δημοτική, φυσική, αβίαστη και σαφής. Ο επιγραμματικός και λίτος λόγος σε συνδυασμό με την απουσία εκφραστικών μέσων συνθέτουν ένα ύφος πυκνό και λιτό.

Παράλληλο κείμενο

« Αμ δε! Μόλις σε λίγο έσθησε το υπόγειο δίκτυ του ο λαβωμένος λαός, άρχισε τις συγκεκριμένες πράξεις αντίστασης. Άρχισε τα μικρά ή τα μεγάλα σαμποτάζ, δολιοφθορές όπως τις λέμε, άρχισε τις τιμωρίες προδοτών, άρχισε τη δημιουργία ελεύθερων περιοχών στα απάτητα βουνά μας. Όλες οι παρατάξεις των Ελλήνων, πλην των προδοτών - υπήρξαν, δυστυχώς και μερικοί τέτοιοι - συναγωνίζονταν ποιος θα αντιτάξει αποτελεσματικότερη αντίσταση κατά του κατακτητή, που πήρε να γίνεται ολοένα και πιο βάρβαρος.»

Γ. Ιωάννου, 'Εφήβων και μη'

- Να συγκρίνετε τη στάση του πολίτη απέναντι στα πολιτικά / ιστορικά γεγονότα όπως αυτή παρουσιάζεται στα δύο κείμενα.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ ΣΕΒΑΣΤΟΥΛΑ, ΠΕ2